

# Alföldi Messier-maraton

2007. április közepén gyönyörű, napos idő köszöntött a Kárpát-medencére, melyhez igen kellemes, már-már nyári hangulatot idéző hőmérséklet társult. Épp ideális időjárás egy nálam lassan már hagyományosnak mondható Messier-maratonhoz.

Az első maratonnak 2004-ben vágtam neki, akkor 104 objektumig jutottam. Egy esztendővel később 105 Messier-objektumot sikerült megpillantanom egyetlen éjszaka alatt, 2006-ban sajnos elmaradt az izgalmas égi kalandozás. Aztán 2007 márciusának közepén egy kisebb társasággal (Bozsoky János, Csák Balázs, Sánta Gábor, Hanyecz István, Pataki Attila, Lőrincz Imre) a Zselicben maratonoztunk, és ekkor 105 objektumot sikerült „összehoznunk”. Erre az alkalomra egy 10x80-as TZK légtérfigyelő műszerrel, valamint egy 80/910-es Celestron akromáttal (a Bajai Bemutató Csillagvizsgáló tulajdona) érkeztem az észlelőhétévégenek helyet adó patcai Katica-tanyához. A TZK nagyon jól teljesített a zselici éjszakában, a refraktorral viszont nem voltam megelégedve, ezért ha tehettem, inkább Sánta Gabi 114/500-as, vagy Bozsoky Jani 15 centis Newton-távcsöve, illetve a TZK körül ólálkodtam.

Egy hónappal később, április közepén már lassan a végéhez közeledett a Messier-vadászatra alkalmas időszak, de Sánta Gáborral és Csák Balázssal egy újabb égi kalandozást terveztünk. Ennek a Bács-Kiskun Megyei Önkormányzat Bajai Csillagvizsgálója adott volna helyet, azonban a helyszín az utolsó pillanatokban a szegedi MCSE-csoport mórahalmi észlelőbázisára módosult. Mivel az autóm meghibásodott, ezért nem mertem vállalni a Mórahalomra vezető viszonylag hosszabb utat; fájó szívvel lemondtam a részvételt. Viszont mindenféleképpen maratonozni szerettem volna! A műholdfelvételeken látszott, hogy április 13-án, péntek este derült lesz az égbolt. Eltem is a lehetőséggel.



*In memoriam Charles Messier: Józsa Sándor linómetszete a nagy üstökös vadásznak állít emléket*

Ezúttal a 305/1525-ös Dobson-távcsövet használtam, melyet nem sokkal napnyugta előtt bepakoltam az autóba, és elindultam a sükösi határba, a lakhelyemtől 3 km-re levő észlelőhelyre. Az oda vezető út utolsó 500 méterét elméletileg földúton kellett volna megtennem a szántóföldek között, azonban kénytelen voltam tudomásul venni, hogy az utat nem sokkal korábban betárcsázták a traktorok; mindössze egy megmaradt vékony keréknyom jelezte a talaj felszínén, hogy itt nemrég még földút húzódtott. A közeledő szürkület miatt már nem volt időm újabb észlelőhely után nézni, ezért merészen rákanyarodtam a hajdani út nyomvonalára. Az autóm alja nagyokat koppant a göröngyös terepen, közben buzgón „dicsértem” a traktoros urakat. Szerencsére a jármű és a távcső gond nélkül átvészelte a megpróbál-

atásokat. Gyors kipakolást követően a még viszonylag világos égen elsőként a Vénusz bolygót tekintetem meg.

Április közepén az M74 és az M77 galaxisok már nem figyelhetőek meg a Nap közelsége miatt, ezért úgy számoltam, hogy ezen az éjszakán maximum 108 Messier-objektum megtekintésére van lehetőség, de az M30, M33, M79 objektumok megpillantása is kemény dió, ezért könnyen előfordulhat, hogy „csak” 105 objektumig jut el az ember. Az észleléshez az „Égbroszr” című csillagterképet használtam, amely a könnyű áttekinthetőségnek köszönhetően igen jól használható a távcső mellett.

Az észlelőhely szinte ideálisnak tekinthető, a horizontig gyakorlatilag minden irányban zavartalan volt a kilátás. Déli irányban Baja város fényburája 10–15 fok magasságig kissé kellemetlen volt, kelet felé, Sükösd község fényszennyezése elhanyagolhatóan bizonyult. A szabadszemes határfényesség mértéke ezen az éjszakán (április 13/14.) 6,1–6,3 magnitúdónak adódott.

Az első Messier-célpont az M79 volt. Sajnos minden igyekezetem ellenére ezt a gömbhalmazt nem sikerült megpillantanom. Mire besötétedett, már mélyen belemerült a horizont közeli párárétegbe, így hiába a 30,5 centis Dobson-távcső, lehetetlenség volt észrevenni a 8 magnitúdós halmazt.

Következett a híres M33 galaxis, amely az éjszaka legnehezebben megpillantott objektumának bizonyult. A sötétedéskor a nyugati-északnyugati horizont felett már csak néhány fok magasan látszó nagy felületű spirálgalaxis megpillantásához jókora adag türelemre és elszántságra volt szükség. Sokadzsori nekifutás után végre nagy nehezen felderengett néhány pillanatra a leheletnyi ködfolt.

Az M33 környékétől egy keveset kellett mozgatnom a távcsövet ahhoz, hogy az M31–32–110 galaxis-triumvirátushoz juszak. Az északnyugati irányban alacsonyan elhelyezkedő galaxiscsoportból az M31–32 könnyen látszott, de a kisebb felületi fényességű M110 megpillantása már nehezebben feladat volt.

Ezen galaxisok után a Cassiopeia, Perseus, Auriga, Taurus, Gemini, Orion, Canis Maior, Puppis csillagképek Messier-objektumai következtek, és mivel ezek az égi szépségek a sötétedés beállta után még kényelmes magasságban látszottak, nem kellett sietni az objektumok felkeresésénél, jutott idő az alaposabb nézelődésre is. Ki is használtam az alkalmat, mert általában Sükösd belterületéről, nagyanyám udvaráról szoktam észlelni, ahol szerencsére csekély a fényszennyezés, viszont a szomszédos házak zavarják a déli horizont közelében lévő csillagképek területén elhelyezkedő objektumok megpillantását. A Messier-maraton északaján tehát igyekeztem bepótolni ezt a hiányt, több szép galaxist és planetáris ködöt kerestem fel a Pyxis, Hydra, Centaurus, Corvus csillagképek területén (pl. NGC 2613, 2713, 2835, 3109, 5253 stb.). A Corvus csillagképben található NGC 4361 planetáris köd határozottan kékes színe, továbbá az NGC 4038–4039 ütköző galaxisok látványa teljesen elvarázsolta. De lehet ezt a fantasztikus érzést fokozni? Lehet: a galaxispár szomszédságában látszó NGC 4027 zseniális objektum! A 305/1525-ös Dobson távcsővel szemlélve ennek a galaxisnak a centrumából egy vasos spirálkar ágazott ki, amely „szemtelenül” könnyen látszott a műszerben! Pedig ez az objektum kissé halványabb – a GUIDE szerint 11,6 magnitúdós – és nem is terjedelmes objektum, mégis nagyon határozottan látszik benne a spirálkar. A Messier-maraton északajának egyik legemlékezetesebb objektumának bizonyult!

Miután megtekintetem a kiválasztott déli objektumokat, a Leo, Virgo, Bootes, Coma Berenices csillagképek csemegéi következtek. A felsorolt konstellációk mindegyikében találhatóak olyan galaxisok, melyeknek spirális szerkezete egy 30 centis távcsővel is szépen tanulmányozható, ennek megfelelően pl. az M99, NGC 2903, 4725, 5248 galaxisok nem is okoztak csalódást, de a Virgo-halmaz elliptikus Messier-galaxisai is csodálatos látványt nyújtottak. Még több spirálkarral vágytam, ezért következő lépésként a táv-

csövet az Ursa Maior és a Canes Venatici felé fordítottam.

Az M81 szennzációs galaxis! A fotókon vas-  
tag, oválisnak látszó központi tartománya  
a távcsőben valahogy jóval vékonyabbnak,  
elnyúltabbnak tűnt, és ennek két végéből  
egy-egy spirálkar ágazott ki méltóságtelje-  
sen, melyeket a látómező széléig lehetett  
követni. Számomra az M81 alakja vizu-  
álisan mindig egy küllős spirálgalaxisra  
emlékeztet, így volt ez most is. Az M51 és  
a már említett M33 spirálkarjai vizuálisan  
könnyebben észlelhetőek, de az amatőr táv-  
csövekkel megpillantható galaxisok közül  
számomra valahogy mégis az M81 a favorit.

Az Ursa Maior, Canes Venatici és Draco  
csillagképek bámulatos Messier-objektu-  
mai után az NGC 3718 galaxist állítottam  
be a távcső látómezejébe. Ez az objektum  
egy szokatlan megjelenésű, lapjával felénk  
forduló galaxis, melynek középponti tar-  
tományát egy görbült porsáv szeli ketté.  
Lakhelyemről már többször megfigyeltem,  
de látványában semmi különlegeset nem  
találtam. Most kíváncsi voltam, hogy a zava-  
ró fényforrásoktól távol észelve lesznek-e  
részletek a felületén. A látvány ígéretes volt,  
azonban a spirálkarok és a porsáv észrevéte-  
léhez nagyobb távcső, továbbá kristálytisza  
ég kellene. Sebj, ettől a különös galaxistól  
néhány ívpercnnyire egy igazi csemege lapul;  
a Hickson 56 galaxiscsoport, melynek öt  
galaxisa mindössze két ívperces területen  
zsúfolódik össze! Tagjainak fényessége a  
GUIDE szerint 14,9–16,8 magnitúdó közötti,  
azonban a csoport három delikvense min-  
den nehézség nélkül látszott a 30,5 centis  
távcsőben. Összességében könnyű volt a  
látvány, talán már egy 20 cm-es távcsővel is  
érdemes próbálkozni a felkeresésével.

Éjfél körül végeztem a galaxisok megfigye-  
lésével, visszatértem a maratonozáshoz; a  
nyári égbolt ködei és csillaghalmazai követ-  
keztek. Három remek gömbhalmazzal – M5,  
M13 és a kedvenc, az M92 – kezdtem a  
hajnali műszakot, majd következtek a Lyra,  
Cygnus, Sagitta és Vulpecula „Messierjei”.  
Ezek közül az M27 planetáris köd és az M71  
gömbhalmaz különlegességét az adta, hogy

közvetlenül a felkelésük után, még igen ala-  
acsonyan sikerült őket megpillantani.

A patcai Messier-maraton alatt a szürkü-  
let kezdetén nehézséget okozott a délkeleti  
horizont fölött alacsonyan látszó M54–  
69–70 gömbhalmazok megkeresése (Sánta  
Gábor érdeme), most, egy hónappal később  
már nagyon könnyen látszóttak a 30,5 centis  
távcsőben. Az M2 gömbhalmaz sem jelen-  
tett problémát, Patcán viszont majdnem  
lemaradtunk róla.

Még volt egy kis időm a hajnali szürkület  
kezdetéig, de sietnem kellett, mert hiány-  
zott még öt objektum (M30, 55, 72, 73, 75).  
Időközben északkeleten kényelmes magas-  
ságba emelkedett az M31–32–110 gala-  
xistrió, ezért ismét beállítottam a csoportot  
a látómezőbe. Az M110 most már sokkal  
jobban látszott, mint este. Miután az M55,  
72, 73, 75 megfigyelésével is végeztem,  
kellemes érzés fogott el: 106 objektumnál  
tartottam, korábbi maratonozásaim során  
„csak” 105 volt a maximum.

Még egy gömbhalmaz volt hátra a hajnali  
Messier-objektumok közül, az M30. Megke-  
reséséhez a világosodó égen fogtam hozzá. A  
Capricornus néhány keleti csillagát sikerült  
is megpillantanom, de a gömbhalmaz helye  
még nagyon alacsonyan volt. Néhány perc  
elteltével ismét tettem egy próbát, de még  
mindig semmi. Tovább mozgattam a tubust,  
és a látómezőben hirtelen megjelent az egyik  
sükösi lámpa fénye, továbbá egy fa kirajzo-  
lódó körvonala. Ezek szerint a gömbhalmaz  
most kelhetett fel, és még valahol a község  
háza között „bujkál”. A keleti égbolt sajnos  
egyre jobban világosodott – közben a pacsi-  
rta is elkezdtek dalolni – és a halmaz már  
nem is került elő. Nem baj, a Hold és a Mars  
együttállásának fenséges látványa gyorsan  
elfeledtette velem ezt a kis kudarcot.

Boldogan, megelégedve autóztam hazafe-  
lé, hiszen csak négy Messier-objektumról  
(M74, 77, 79, 30) maradtam le az éjszaka  
folyamán. Vasárnap pedig megkaptam az  
értesítést Sánta Gábortól; a Szegedi Helyi  
Csoport tagjai szintén 106 Messier-objektu-  
mig jutottak!

*Kernya János Gábor*

## Mélyegek szabad szemmel

Egy december végi hajnalon hidegfront robogott át Magyarországon fölött, és szerencsére kisöpörte a Kárpát-medence levegőjéből a port és a szennyezést. Egész nap szikrázó napsütés és mélykék ég fogadta a szabadban járókat. Délután, suliból hazamenet a buszon Ceglédről már látni lehetett a 80 km-re lévő Mátrát is, annyira tiszta volt a levegő. Hazaérve már „csak” 60 km-re volt a Mátra, de komolyan mondom, mintha 3D-ben láttam volna a hegyet! Sötétzöld erdők, völgyek, dombok, még a Kékes tetején levő kilátó is látszott! Ritka látvány ez itt Tápió-szentmártonban.

Este, egyik ismerősömtől hazatérve olyan ég fogadott, amelyet még életemben nem láttam. Már az udvari világításnál is könnyedén látszott a téli Tejút, és amikor lekapcsoltam a lámpát... akkor a Tejút világított! Ez talán a legjobb szó a látványra, olvasni lehetett volna a fényénél. Pár perc szemszoktatás után sorra tűntek fel a halványabbnál halványabb csillagok, nyílthalmazok, ködök. Nem tudom, mennyi lehetett az ég határmagnitúdója, de biztosan 6 fölött volt. Szerintem sokkal közelebb volt a 7<sup>m</sup>-hoz, mint a 6-hoz. Talán fölötte is volt. Nem is talán, biztosan.

Az égnek volt egy fura, halvány, zöldes háttérszíne. Pár perc nézelődés után kiderült, hogy ez a háttérfénylés a milliányi halvány, apró csillagtól van, amik olyan sűrűn látszanak egymás mellett, hogy a szem már csak nehezen választja szét őket. Támpontként az Oriont próbáltam megkeresni, a távoli csillagok „bujá erdejében”. Hát rendesen megizasztott, annyi volt a csillag... Az Orionban, az M42 fényes gázködét nézve napszemüveg felvételét fontolgattam. A Cr69 nyílthalmaz beleveszett a csillagok tengerébe. Sebaj, van más látnivaló is. A Canis Maiorban a Sirius (ami egyenlő ilyen égen a reflektorral) alatt ott pislákkolt az M41, illetve nem is pislákkolt, hanem majdnem hogy világított. Az M46–M47 páros gyönyörűen látszott egymás mellett. Az M35-öt mintha az Orion akarta volna levenni az Ikrek egyikének lábáról. A Cancerben a Praesepe mérete

megközelítette a teleholdét. Az Aurigában az M36–M37–M38 „nyílthalmaz-libasor” meg se kottyant. A Perseus és a Cassiopeia határán levő Ikerthalmaz úgy nézett ki, mint egy „gigantikus földmogyoró”. A rengeteg nyílthalmaz csillagokra bontásának csak szemem felbontóképesége szabott határt. De minek a távcső? Így is gyönyörűek! Az Andromeda-galaxisról pedig már ne is beszéljünk, akkora... Ezt a kedves olvasó fantáziájára bízom.

Az est fénypontja (és ezt lehet szó szerint is értelmezni) egy Iridium-műhold felvillanása volt. A műholdak csak száguldoztak a „csodaégen”, egyszerre minimum ötöt lehetett megszámolni minden pillanatban. Aztán a szemem megakadt egy Sirius fényességű mozgó ponton, ami egyre csak fényesedett, és pár másodpercre olyan fényes lett, hogy már bántotta a szememet. Később utánanézttem, hogy mi volt ez. A Nap fénye csillant meg a műhold napelemtábláin. Az a felvillanás, amit én láttam, –8<sup>m</sup>-s volt, ami a Vénusznál kb. 40-szer fényesebb. Ide már tényleg napszemüveg kellett volna!

A levegő iszonyatos mértékben kezdett el hűlni, a hőmérő higanyszála már igencsak nulla fok alatt volt. Akkor vettem észre, hogy már teljesen át vagyok fagyva. Bementem a házba egy jó forró teát meginni. Már bánom, hogy később nem mentem újra ki az ég alá. Azóta se láttam ilyen eget. Ha még egyszer megadatik egy ilyen alkalom, én azt hiszem, inkább odafagyok a földhöz.

*Plesa Dániel*

## Egy emlékezetes éjszaka

A tavaszi szünetben hála Istennek nem kell korán kelni az iskola miatt. Éppen ezért rendesen ki lehet használni az éjszakai ég örömeit. Húsvét első napján igazán pompás élményeket szereztem a tavaszi égbolt alatt.

Április 4-én nagyon tiszta időre ébredtem. Már akkor tudtam, hogy ha ez megmarad, akkor nagyon jó égboltra tekinthetek az éjszaka folyamán. Délután gondoltam egyet, és kimentem megnézni a nappali égbolton a

Vénuszt. Kivitem a lakásból a 150/1200-as Dobson-távcsövet, és elkezdtem fürkészn az eget. Kb. 5 perc múlva rá is akadtam a 6x30-as keresőben, és próbáltam megpillantani szabadszemmel. Nagyon megdöbentem, mert nem is halvány, sőt! Ahhoz képest, hogy a fényessége nem volt még  $-4^m$  sem, nagyon is szembetűnő. A délután folyamán még sokáig néztem a Vénusz ragyogását, és izgatottan vártam az estét.

Este 8-kor kimentem megnézni, hogy milyen éjszaka vár rám. Legalább 10 percig ott álltam némán a terazon, és csak bámultam a döbbenetesen tiszta égboltot. Hirtelen rádöbentem, hogy szinte mit sem ér a látvány távcső nélkül. Szerencsére nem kellett megint keresztül cipelni a lakáson, mert délután szándékosan kint hagytam az udvaron. Elővettem kedvenc csillagtérképemet, az Égabroszt és csak úgy taláalomra kinyitottam egy oldalon, hogy majd onnan fogok objektumokat „levadászni”. A Leo csillagkép aljára esett a választás. Ahogy gyorsan átböngésztem az oldalt, átgondoltam a megfigyelési programot.

Első célpont az 52 Leo-tól alig  $22'$ -nyire lévő 10 magnitúdós galaxis. A 20 mm-es okulárban (60x) egy csodálatos, mintegy  $4'$ -es, szépen elnyúlt fehérés ködösség. Kicsit növeltem a nagyítást, és elővettem a rajzoló készletet és az észlelőlapot. Cirka 3 perc alatt le is sikerült rajzolni. Ezután még célpont lett a Leo hasa alatt lévő többi galaxis, mint például az NGC 3367, amit szintén sikerült lerajzolni, 3338, 3412, a híres Leo-hármas, az M96 és az M95 és még nagyon sok mindent. Azután egy kicsit keletebbre fordítottam a távcsövet, és beállítottam a  $\delta$  Virginist. Innen szépen sorjában keresgéltem szinte minden feltüntetett galaxist. Kb. 30 galaxis után felnéztem a távcsőtől, és megnéztem az égbolt határfényességét a Polarisnál – nagyon jó eredmény jött ki! A szabadszemes határ megvolt  $6,5^m$ . Ez talán annak volt köszönhető, hogy az udvaron ahol szoktam észlelni, nem világít oda egyetlen lámpa sem. És ekkor aztán jött a szerencsés fordulat! Hirtelen elment az utcai világítás. Nem sok ilyen alkalom van, hogy

egy szép éjszakán ne legyen világítás, ezért újból megnéztem a szabadszemes határt. Nagyot ugrott a hmg! A leghalványabb csillag, amit még meg bírtam pillantani  $7,5$  magnitúdós volt! Ennyire jó égboltot városból még nem láttam. Azonnal kimentem a házunk elé, és letelepedtem a távcsővel. Elfordítottam a Dobsont, teljesen le keletre, és megfigyeltem az M5-öt és egyből felbontott benne annyi csillagot, hogy az már nem igaz! Ezen felbuzdulva megpróbáltam egy sokkal halványabb gömbhalmazt megfigyelni. Az alig 6 fokalos horizont feletti magasság nem volt akadály ezen a kiváló égbolton. Szépen megmutatta magát a Palomar 5 jelű  $11,5^m$ -s csillaggombóc. Majd megfigyeltem az éjszakai égbolt legnagyobb és legfényesebb gömbhalmazát, az M13-at. Nem sokon múltott, hogy vakítson – nagyon fényes volt! Több ezer csillag és legalább három csillagkarocská látszott benne. És minthogy még sok gömbhalmaz volt a környéken, egymás után levadásztam őket, kezdve az M92-vel, majd az NGC 6229-cel, majd az Ophiuchus-gömbhalmazokat kerestem fel egyesével.

Kb. 1 óra környékén felkelt a Jupiter. Miután „kivégeztem” a Bolygók Királyát, kicsit visszatértem a keleti égboltra. A Lyra csillagkép szinte minden titkát megnéztem a távcsővel. Kár, hogy nem láthatom az M57 melletti IC 1296 jelű  $15^m$ -s spirálgalaxist.

És egyszercsak megtörtént a tragédia: úgy háromnegyed 2-kor hirtelen felkapcsolódott az utcai világítás és teljesen tönkretette az égboltot. Ahogy szomorkásan és bosszúsan vittem be az udvarra a távcsövet, hirtelen felfigyeltem a Lynx csillagképre. Egy hatalmas, alig átlátszó ködös valami közelített nyugatról.

Oda ez a kiváló éjszaka, de rengeteg objektumot sikerült megfigyelni bő 5 és fél óra alatt. Ez volt életem legszebb ege, és elmondhatom, hogy sikerült félig-meddig kihasználni.

Remélem, még sok ilyen szép égboltot láthatok, és kívánom, hogy mindenkinek legyen sok-sok ennyire tiszta és szép éjszakája.

Toth János

**Magyarok égi képeskönyve**

Nap Kiadó, 168 oldal

ISBN 80-89032-87-7, Ár: 4800 Ft / 650 SK

Bödök Zsigmond tollából újabb nagyszerű könyv került ki. Ennek a könyvnek azonban nem csak mi, a csillagászat szerelmesei örülhetünk, hanem azok is, akiket komolyabban érdekelnek a magyarság nyelvemlékei.



A szerző a csillagos égbolton kalauzol végig minket, de most csak elvétve fogunk találkozni a latin csillagképek neveivel, arab csillagnevekkel. Viszont cserébe kapunk Sarlós csillagot, Lólopó csillagot, Menyecskeszemű csillagot, Égigérő fát, Boszorkánykutát, Csiki Szekeret. Amikor ezeket a gyönyörűségeket olvasom, egyik szemem sír, a másik nevet. Sír, mert lassan-lassan elfelejtjük, népünk milyen csodálatos nevekkal és történetekkel ruházta fel az égbolt objektumait. Viszont nevet, mert akadnak azért olyanok, akik összegyűjtik és megőrzik a későbbi korok számára is ezeket az elnevezéseket.

Bödök Zsigmond könyvéből megtudjuk, hogy mik azok az óracillagok, kalauzscillagok, évszakcsillagok. Hol kell keresni őket,

mik a magyar neveik. Milyen hiedelemvilág alakult ki körülöttük. Találkozunk a Cso-daszarvas mondájával és magával a Cso-daszarvassal is. A Hadak Útjával, Csaba királyfi mondájával, ami talán Európa-szerte egyedülálló. De megtaláljuk a Nappal és Holddal kapcsolatos hiedelemvilágot is. Az Esthajnalcsillagot, a Hadvezető csillagot és megtudjuk, hogy a magyarok csillaga a Jupiter, a székelyeké pedig a Szaturnusz.

A könyvben szemet gyönyörködtető fényképeket találunk, amelyek egy részét a szerző, a többi pedig amatőrök és hivatásos csillagászok készítették. Itt éreztem egy kis hiányosságot, mert magyar amatortól nem közöl fényképet, pedig nálunk is vannak nagyon jó fotósok.

Mindent összevetve Bödök Zsigmond könyve hiánypótló és páratlan a maga nemében. Egy csillagásznak, amatőr-csillagásznak feltétlenül ott kell lennie a könyvespolcán, és ha az idő rosszra fordul, amikor nem lehet az ég alatt észlelni, akkor csak elő kell venni ezt a nagyszerű könyvet, felpattanni a Nagytáltos hátára, végig vágatni a Szépasszonyok vásznán, a Szentkútnál megpihenni, majd a Sánta Lánnyal meg nézni a Tündérek Táncát!

*Mónich László*

**Dogon mitológia és csillagászat**

Budapest, 2006.

Mundus Magyar Egyetemi Kiadó. Mundus

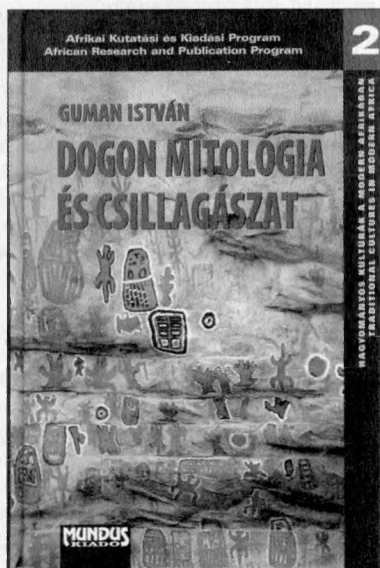
Press, Kinizsi Nyomda. 200 oldal

ISBN 963-9501-48-4, Ár: 2520 Ft

Vajon az észak-nyugat-afrikai dogonok tényleg a legkorszerűbb csillagászati ismeretek birtokában vannak, és vajon tudásuk valóban földön kívüli civilizációktól ered? Ezekre a kérdésekre keres választ az idei Kulin-emlékermes Guman István Dogon mitológia és csillagászat című, a Mundus Magyar Egyetemi Kiadó gondozásában 2006-ban megjelent kötete. A szép kiállítású könyv a kiadó Afrikai Kutatási és Kiadási Programjának Hagyományos Kultúrák a Modern Afrikában elnevezésű, Bier-

naczký Szilárd szerkesztésében megjelenő sorozata keretében látott napvilágot, mely a kutatási társulás tagjainak tanulmányait hivatott közölni.

A két diszciplína, a néprajz és a csillagászat határmezsgyéjén mozgó anyag megírásának apropóját az adta, hogy a dogon kultúrát eddig vizsgáló néprajztudósok nem voltak csillagászok, a témával foglalkozó asztronómusok pedig nem rendelkeztek az etnológia területén megfelelő ismeretanyaggal. A könyv másik küldetése a dogon kozmológia és kozmogónia kapcsán a science fiction irodalomban, ufológiai vonatkozásban, valamint a bulvársajtóban időről időre felbukkanó áltudományos elképzelések hatásos cáfolata.



A szerző, Guman István, a hazai csillagászati élet doyenje, a svábhegyi csillagvizsgáló és a debreceni napfizikai obszervatórium volt munkatársa, mind az első, mind a mai MCSE, mind pedig a TIT keretében igen jelentős csillagászati ismeretterjesztő munkásságot maga mögött tudó asztronómus a kötet első felében sorra veszi a dogonok mondáiban, mítoszaiban szereplő csillagászati vonatkozásokat. Az eredeti ósházájukat

a XII. század tájékán elhagyó, a mai Mali és Burkina Faso területén élő, negyedmillióra tehető, a környező törzsekkel etnikai kapcsolatban álló afrikai népcsoport képi ábrázolásaiban, illetve – tényleges írásbeliség híján – nemzedékről nemzedékre adta és adja tovább sajátos világszemléletét. Guman természettudományos megközelítéssel mutatja be a Világegyetem keletkezéséről való elképzeléseiket; az ósrobbanással és a galaktikus spirálszerkezetekről rokonított ábrázolásaikat; a Nappal, a Holddal, a bolygókkal és a csillagokkal összefüggő nézeteiket; ezek közül is elsősorban a Szíriusról, mitológiájuk fő csillagáról, ami egyébként a legtöbb paranormális elképzelést is felszínre hozza velük kapcsolatosan. Megtudhatjuk azt is, hogy a legkorszerűbb csillagászati tudás milyen módon épülhetett be az évezredek mitológiájába, és hogy ebben milyen szerepe lehetett az 1893-ban napfogyatkozás expedícióban ott járó angol és francia tudósoknak, így a második csoporttal dolgozó Nicolaie Coculescunak, a modern román csillagászat megalapítójának, a bukaresti obszervatórium első igazgatójának.

A kötet második fele a dogonokkal kapcsolatos – sok esetben magyar nyelven forrásértékű – néprajzi tanulmányokból válogat, de tanulságos elolvasni az afrikai népcsoporttal kapcsolatos fantasztikus elképzelések egyik hazai mentorának, Nemere Istvánnak szintén közölt írását is. A 200 oldalas könyvet emellett igen gazdag, fekete-fehér és színes képanyag teszi még érdekesebbé.

*Rezsabek Nándor*

### **Bumm!**

Brian May, Patrick Moore, Chris Lintott  
6990 Ft  
191 oldal, Kossuth Kiadó, 2007

Talán az LGT 1973-as Bummm! című albumát vettem kézbe akkora érdeklődéssel utoljára, mint a May–Moore–Lintott szerzőhármas Bumm! című könyvét. A Bummm!-ban nem csalódtam annak idején, a most

megjelent Bumm! azonban nem több, mint egyike a színes csillagászati képeskönyveknek, amiket híres emberek írnak. A szerzők valóban sztárok, a Queen gitárosát, Brian May-t szinte mindenki ismeri, Patrick Moore pedig az ismeretterjesztésben számít sztárnak, amit az is bizonyít, hogy egy ízben még Benny Hill is parodizálta. Ez azonban önmagában kevés egy jó könyvhöz, a sikeres könyvhöz viszont elég. Szerény megítélsem szerint ilyen kötetről van szó. A Bumm! nem más, mint üzleti vállalkozás (a könyvkiadás ugyanis üzlet is, ezt tartjuk észben, ha bemegyünk egy könyvesboltba).

Ötletes a címlap ősrobbanást imitáló hologramja, amit meg is magyaráznak beljebb, nehogy az óvatlan olvasó azt higgye, az ősrobbanás valóban így nézett ki. A világegyetem teljes története – ígéri a kötet alcíme. Az ilyesmi általában nagyon érdekli az embereket (ősrobbanás, fekete lyukak, az élet kialakulása, a Föld jövője stb.), ezt Patrick Moore nagyon jól tudja. Akik rendszeresen tartanak távcsöves bemutásokat a nagyközönségnek, azok is jól tudják. Ilyen témákat taglal hát a munka – biztos a siker!

Mindig érdekelt, hogyan készülhetnek az ilyen színes kötetek. Valakik biztosan kitálálják, hogy miről lenne jó írni (ötletesen, közérthetően, szellemesen stb., hogy még Mari néni és János bácsi is megértse). Körülülnek egy asztalt, amin egy nagy halom színes csillagászati kép van kitergetve, és kiválogatják a szellemes szöveghez az ötletes illusztrációkat. A Bumm!-nál is így lehetett valahogy, bár megesis, hogy nem nagyon van köze a szövegnek az éppen aktuális illusztrációhoz.

Nem, nem olvastam el minden betűjét a műnek, csak bele-belelapoztam, sokszor egyetértően bólogattam, hogy hát igen, milyen profi munka, időnként pedig feljajdultam. Lehet sajtóhibának is minősíteni a dolgot, de a Hyakutake-üstököst nem írja Hyacutakének az, aki kicsit is otthonosan mozog az ezredforduló csillagászatában. Ha pedig hozzáértő a lektor, akkor kijavítja. Ha az eredeti kiadás is azt állítja, hogy a Jupiter Nagy Vörös Foltját Galilei fedezte fel, akkor

viszont nagyon szomorú lennék. Patrick Moore bizonyára pontosan tudja, hogy Galilei sok mindent felfedezett, a Vörös Foltot azonban soha nem látta.

A kötet végén szokás szerint kapunk egy kis gyorstalpaló kedvcsinálót az amatőrizmusból, a legvégén pedig néhány tudósról olvashatunk életrajzi adatokat. Nem hiszem, hogy bárki elkezd komolyabban észlelni a Bumm! alapján, de nem is ez a cél, hanem a figyelemfelkeltés.

Azért örülni kell az ilyen könyvek kiadásának is! Sokaknak fog örömet szerezni a Bumm!, karácsonyra szép ajándék, nem is kell nagyon olvasgatni, ott a sok szép színes kép. Kár, hogy Mari néni és János bácsi soha nem fogja, de nem is tudja megvenni.

Mzs

## Hédervári Péter emlékére

A XX. század második felének egyik jó tollú természettudományos ismeretterjesztője volt Hédervári Péter (1931–1984). Fáradhatatlan népszerűsítő, kéttucatnyi könyv, több száz cikk szerzője, a földtudományok, a vulkanológia területén nemzetközileg jegyzett szakember. Magán-csillagvizsgálója létrehozásának 2008. évi 30. évfordulója kapcsán közös kötelességünk emlékének ápolása, munkásságának mind szélesebb körben történő megismertetése.

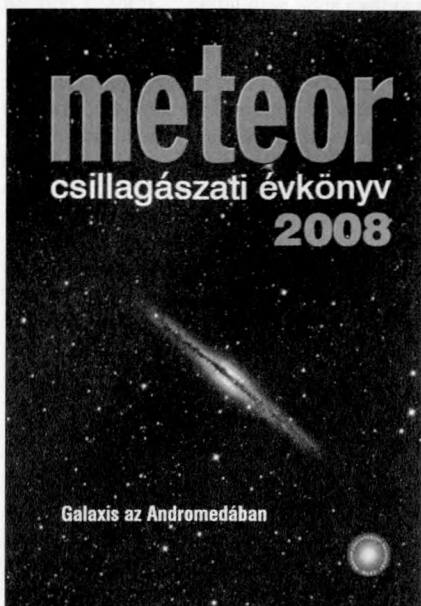
A Hegyháti Csillagvizsgáló Alapítvány gondozásában kiadásra vár az életéről és szakmai munkásságáról szóló könyv, mely az első részletes Hédervári-bibliográfiát is tartalmazza; a Göncöl Alapítvány irányításával pedig készülöben van a csillagdjának is helyt adó Budapest II. kerületi lakóházán elhelyezendő emléktábla.

Ahhoz azonban, hogy a tervek valóra váljanak, mindkét alapítvány adományokat gyűjt. A felajánlások az alábbi számlaszámokra utalhatók. Emlékkönyv: Hegyháti Csillagvizsgáló Alapítvány, 11747020-20033538-00000000, Emléktábla: Göncöl Alapítvány, 10300002-20162373-000032

További információk: Rezsabek Nándor, E-mail: rezsabek@mcse.hu

## Meteor csillagászati évkönyv 2008

MCSE, 2007, 340 oldal + 8 oldal színes melléklet. Ára: 1950 Ft



A 2008-as kötettel jelentősen megújított csillagászati évkönyvünket. Az évkönyv immár az MCSE gondozásában is komoly hagyományokra tekinthet vissza. Amikor az 1980-as évek végén egyesületünk önálló csillagászati évkönyv kiadását határozta el, és ezzel a nagy múltú hazai évkönyvkiadás folytatását biztosította, a cél a megszokott Gondolat-évkönyvek folytatása, lehetőség szerint visszaállításra volt. Amint anyagi lehetőségeink megengedték, ezt a célt sikerült is elérni: az 1998–2007-es kötetek már mindenben megfeleltek egy hagyományos csillagászati évkönyvvel szemben támasztott követelményeknek.

Egy csillagászati évkönyv egyik fontos szerepe az adott évre vonatkozó csillagászati alapadatok, valamint az érdekes, látványos, ritka – és természetesen a kötet lezárásáig előre jelezhető – égi jelenségek pontos közlése mindazok számára, akiket érdekelnek a csillagos égi jelenségei iránt. A 2008-as

kötetben jórészt szakítottunk a korábbi évek, évtizedek gyakorlatával: a hosszú oldalakon sorjázó táblázatokkal. Ez a fajta adatközlés természetesen nem tekinthető minden elemében idejétmúltnak, azonban az olvasói és a terjesztői visszajelzések alapján úgy érzékeljük, hogy ma már erősen megcsappant az igény a táblázatos adatok iránt. A számítástechnika és az internet mai elterjedtsége mellett, amikor egyre többen használnak különféle planetárium-programokat, és naprakész információkat kaphatnak az internetről, és ezzel akár személyre szóló „évkönyvet” is készíthetnek saját használatra, egy hagyományos, nyomtatott évkönyv gyökeresen más szerepet kell hogy kapjon.

A 2008-as Csillagászati évkönyvben a hagyományos táblázatok nagy részét elhagytuk, helyettük igyekeztünk a korábbiaknál jóval több szemléletes ábrával illusztrálni az év folyamán megfigyelhető jelenségeket. Lényeges és szembeszökő újdonság, hogy az adott hónap csillagászati érdekességeire hosszabb-rövidebb ismertetővel hívjuk fel a figyelmet (meteorrajok, kisbolygók, üstökösök, változócsillagok, mélyég-objektumok stb.). Ezekkel az újításokkal szeretnénk még közelebb hozni az érdeklődőket a csillagos éghoz, a korábbi évkönyvekhez képest céltudatosabban irányítva rá figyelmüket egy-egy égi eseményre.

Az évkönyvben színvonalas cikkek egész sorát olvashatjuk:

- Kálmán Béla: A napkutatás újdonságai
- Bebesi Zsófia: Titán – a Szaturnusz óriásholdja
- Tóth Imre: Az üstökösök új világa
- Petrovay Kristóf: A Naprendszer keletkezése
- Barcza Szabolcs: Új eredmények az asztrofizika világából
- Kun Mária: A galaktikus csillagászat újdonságaiból
- Szabados László: A Lokális csoport
- Szabó M. Gyula: Égboltfelmérések kozmológiája
- Éder Iván: Digitális mélyégfotózás

A Meteor csillagászati évkönyv 2008-at várhatóan december elejétől folyamatosan postázzuk mindazok számára, akik megújítják MCSE-tagságukat.